

Pedagogische reflectie op de niet-gehoorde stem

Een maatschappij waarin individualisme hoogtij viert, de rechten en vrijheden van het individu geclaimd worden - vrijwel ieder gesprek lijkt te ontaarden in een krachtmeting, en media bol staan van retoriek en machtsmisbruik, vraagt om pedagogisch tegengeluid. Management-, coaching- en leiderschapstrainingen vol oefeningen, rollenspellen en ezelsbruggetjes schieten als paddenstoelen uit de grond en mogen wat kosten; alles is te koop. Maar is dat wel het maatschappelijke antwoord dat nodig is?

TEKST: SANDRA VEENSTRA¹ FOTO'S: SANNY VIEWS²

VRIJHEID EN CONSENSUS

De oude zuilen en het bijbehorende paternalisme zijn verdwenen, vrijheid, roept menigeen; mensen kiezen nu zelf en bepalen zelf. En vrijwel grenzeloze technologieën, onderwijs, mondiale kennis en (sociale) media, alles staat laagdrempelig eenieder ter beschikking. Iedereen gelijk, kan alles leren en bereiken, en wie dat niet kan, is daarvoor zelf verantwoordelijk, is de gangbare gedachte. De tijd van hiërarchie, autoritaire opvoeding en ongelijkheid in de groep, klas of het team is ook voorbij. Taboes verdwenen. We praten mét mensen, we praten mét kinderen, en we praten over democratie en consensus. En wie niet gehoord wordt, is daarvoor zelf verantwoordelijk. Simpel. Dat is wat 'we' willen en dat is wat we hebben. Of toch niet?

Op trainingen komen LSD³ en NIVEA voorbij, aan professionals wordt gevraagd een OEN te wezen, OMA thuis te laten en je DIK te maken. Het bekt lekker. 'Ken je ezelsbruggetjes', zo wordt gezegd, en velen kunnen deze inmiddels dromen. Iedereen een stem, iedereen inspraak. En democratie, vereenvoudigd naar 'de meeste stemmen gelden', wordt blijmoedig ingezet in de klas en op het werk. Iedereen doet ertoe. Toch lijkt dit in de praktijk meer een sociale wenselijkheid dan de door alle deelnemers ervaren werkelijkheid. Er wordt vooral veel over gepraat, maar wordt het ook uitgevoerd en doorleefd? Vertaalt het zich ook in pedagogisch leiderschap en groepsmanagement? Ja, ook in trainingen en vergaderingen wordt er vooral over gepraat, maar afspraken blijven vaak vage aanwijzingen die vooral 'men' zou moeten nakomen.

'DEMOCRATIE BETEKENT HET MEEWEGEN VAN DE INBRENG VAN IEDEREEN.'

PEDAGOGISCH LEIDERSCHAP

Wat mis ik aan de niet-gehoorde stem, en wat wordt het collectief daarmee onthouden? De niet-gehoorde stem in de klas, op de groep of in het (management)team. De niet-gehoorde stem in de maatschappij en de wereld. De niet-uitgesproken stem, zwijgend onderdrukt door innerlijke onzekerheid, groepsdruk, sociale wenselijkheid, angst of onvermogen. En ook de (te)

Wir Kinder haben das Recht auf eine Zukunft

zacht-uitgesproken stem, overstemd of *overruled* en ten ondergegaan in de kakafonie van andere stemmen, de wereld vereenvoudigd in polarisatie, veroordeeld, weggelachen of anderszins tot zwijgen gebracht. Democratie betekent het meewegen van de inbreng van iedereen. En om dat te kunnen doen, moet die inbreng wel op tafel (kunnen) komen. Het op tafel brengen van die stem, daarin hebben wij allen een verantwoordelijkheid, de niet-gehoorde stem zelf én de stemmen er omheen, in gezamenlijkheid. Die verantwoordelijkheid dragen we niet alleen als leraar of pedagogisch professional, maar ook als onderdeel van het collectief, de samenleving. Vrijheid komt met verantwoordelijkheid. Maria Montessori zei het al: 'Het is onze verantwoordelijkheid, niet om de grote wetten van de natuur en de inspanning die in elk kind zit te bederven. De leraar moet de dienaar van die natuur zijn. Het hoogste wat ze kan doen is dienen. Het beste wat ze kan doen is een perfecte dienaar zijn, respect en zorg tonen en nederig zijn. Haar plan moet zijn om het leven te koesteren, wat een kracht is, een kracht vol wijsheid en sterkte.'⁴

DEEP DEMOCRACY

En elders zei Montessori: 'Hoe hij moet gebruiken wat hij heeft geleerd, is een taak voor zijn eigen geweten, een uitoefening van zijn eigen verantwoordelijkheid. Zo wordt hij bevrijd van het allergrootste gevaar, namelijk dat van het verantwoordelijk stellen van een *volwassene* (lees een ander/SV) voor zijn daden, van het veroordelen van zijn eigen geweten tot een soort luie slaap'⁵

Daarbij klinken ook de woorden van mijn vader Ruud Veenstra door: 'Er is maar één weg, en dat is zelf groeien...'. En op die weg, vraag ik mij af hoe ik als individu en lid van het collectief, als pedagoog en als mens eraan kan bijdragen dat we de wijsheid van de minderheid wel echt horen en overwegen, in de klas, in de groep, in de vergadering en in de maatschappij. *Deep Democracy*⁶, een multidimensionale visie uit de antropologie, is voor mij aanvullend bij pedagogiek als leer van de ontwikkeling. En zo passend bij de thema's pedagogische reflectie, pedagogisch leiderschap, en de visie van Montessori op kinderen en ontwikkeling. Ik hoorde er voor het eerst van in een interview met Jitske Kramer. Ik werd erdoor gegrepen en bezocht haar lezingen en bestudeer haar boek. Ook zal ik begin maart het *Nationale Deep Democracy Event 2025* bezoeken, om geïnspireerd voort te kunnen bouwen. Alle ezelsbruggetjes en modieuze tips en tops ten spijt, je moet er niet over praten, je moet het doen. Reflecteer liever op jezelf als individu en als deel van het collectief, als mens en als professional. Trainingen kunnen daarbij helpen, zeker, maar diepgaande verandering vraagt om diepgaande maatregelen. Focus op wie jij wil en kan zijn in de relatie tot collega's, leerlingen, pupillen.

Dit boek staat in het Engels bekend als *The Absorbent Mind*
montessori-pierson.com

1. Drs Sandra Veenstra is ontwikkelings- en onderwijspedagoog en AMI-geïndiceerde redacteur van Montessori Magazine
2. Muurschilderingen door kinderen in Potsdam (Duitsland) in het kader van democratielessen en het kinderrechtenverdrag, 21 juni 2024 <https://sjr-potsdam.de/kinder-und-jugendburo/themen/kinderrechte/mural-am-schlaatz-2024>
3. LSD Luisteren Samenvatten Doorvragen; NIVEA Niet Invullen Voor een Ander; OEN Open Eerlijk Nieuwsgierig; OMA Oordelen Mening Adviezen; DIK Denk In Kwaliteiten
4. Maria Montessori The 1946 London Lectures, p. 52
5. Maria Montessori in The Discovery of the Child, p. 96
6. <https://deepdemocracy.nl/over-ons/humandimensions/>